

Artyści z niepełnosprawnością w głównym nurcie kultury i sztuki

nowy program kulturalny dla Europy

Rekomendacja dotycząca polityki kulturalnej Unii Europejskiej
+
Sześć zaleceń dla przyszłych programów finansowania kultury UE

Na zdjęciu: „Gentle Unicorn” Chiara Bersani. Zdj: Roberta Segata, dzięki uprzejmości Centrale Files

Nierówny dostęp do mobilności osłabia pozycję artysty.

UNESCO, 2019

Tworzenie i rozwój sztuki autorstwa oraz z udziałem osób z niepełnosprawnością jest uzależnione od polityki i politycznych struktur wsparcia. Bez takich oficjalnych struktur sztuka i niepełnosprawność jako uznany sektor nie mogłaby istnieć, albo byłaby przywilejem niektórych, podczas gdy inni wciąż byliby spychani na margines, pozbawieni wsparcia.

Kate Marsh & Jonathan Burrows, 2017: 27

Na zdjęciu: Dis_Sylphide (Per.Art, Serbia), zdj: Anja Beutle

SPIS TREŚCI

- str. 3-4 Europejska Grupa ds. Sztuki i Niepełnosprawności
- str. 5-6 Rekomendacja dotycząca strategii związanej z niepełnosprawnością i polityki kulturalnej UE
- str. 7-9 Zalecenia dla programu na lata 2021-2027 zastępującego Kreatywną Europę
- str. 10 Studium przypadku
- str. 11-12 Słowniczek
- str. 13 Źródła

Współautorami tego dokumentu są: **Betina Panagiotara**, badaczka tańca i dziennikarka (Grecja), **Ben Evans**, Dyrektor Programu Arts and Disability w British Council (Wielka Brytania) oraz **Filip Pawlak**, artysta i producent (Polska); powstał on w efekcie pierwszego spotkania Europejskiej Grupy ds. Sztuki i Niepełnosprawności (Haga, 30 listopada 2019).

Pierwsze spotkanie Grupy ds. Sztuki i Niepełnosprawności odbyło się w ramach projektu [Europe Beyond Access](#), 4-letniej, szeroko zakrojonej współpracy wspieranej przez Kreatywną Europę, program Unii Europejskiej. Organizatorzy spotkania – British Council i Holland Dance Festival – to partnerzy Europe Beyond Access. Spotkanie miało miejsce podczas DanceAble, odbywającej się co dwa lata holenderskiej konferencji dot. tańca i niepełnosprawności, części Holland Dance Festival.

Europejska Grupa ds. Sztuki i Niepełnosprawności

To pierwsza, wyjątkowa okazja, aby twórcy oraz specjaliści pracujący przy wszystkich ważnych europejskich międzynarodowych projektach, które wspierają i szkolą artystów z niepełnosprawnością, spotkali się i uczyli się od siebie. Spotkanie było przestrzenią dla bieżących lub niedawno zakończonych projektów programu Sztuka i Niepełnosprawność finansowanych przez Unię Europejską (przez Kreatywną Europę i Erasmus+), a także innych ważnych międzynarodowych projektów w tej dziedzinie otrzymujących fundusze narodowe lub środki finansowe od prywatnych fundacji (Migros Culture Percentage ze Szwajcarii, Arts Council z Anglii i TANZPAKT Stadt-Land-Bund z Niemiec). Do grupy dołączyli niezależni artyści z niepełnosprawnością.

Europejska Grupa ds. Sztuki i Niepełnosprawności ma na celu:

- umożliwić międzynarodowym projektom artystycznym, które wspierają i promują twórców z niepełnosprawnością, poznanie oraz zrozumienie pracy innych;

- ułatwić tym projektom bliższą współpracę, a zarazem wydajniejsze wspieranie artystów i większe sukcesy na scenach głównego nurtu kultury i sztuki;
- edukować i znajdować najlepsze sposoby na nawiązywanie kontaktów z przedstawicielami głównego nurtu sztuk performatywnych, wydawać zalecenia na temat:
 - polityki kulturalnej Unii Europejskiej
 - instrumentów finansowania UE, w tym przyszłych programów Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu, zarządzanej przez Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego

Grupa uważa obecną chwilę za kluczowy moment w tworzeniu nowego programu kultury Unii Europejskiej (zaczynającego się w 2021 r.).

Grupa wydała serię zaleceń pod adresem zarówno decydentów z Unii Europejskiej, jak i osób kształtujących nowy program kulturalny UE począwszy od 2021 r.

Europejska Grupa ds. Sztuki i Niepełnosprawności

Projekty uczestniczące

Grupa reprezentuje obecnie 9 bieżących i niedawnych projektów programu Kreatywna Europa / Programu Kulturalnego, 3 projekty Erasmus+ oraz 4 międzynarodowe projekty dla artystów z niepełnosprawnością.

Bieżące projekty Kreatywnej Europy

[Europe Beyond Access](#)

[Trasna Na Line](#)

[International Sign](#)

[ImPArT](#)

[Signandsound Theatre Europe](#)

Niedawne projekty Kreatywnej Europy

[Crossing the Line](#)

[Un-Label: New Grounds for Inclusive](#)

[Performing Arts](#)

[Moving Beyond Inclusion](#)

Projekt Programu Kulturalnego

[Unlimited Access](#)

Bieżące projekty Erasmus+

[Yes we are in](#)

[Ogmios](#)

[Creability](#)

Niedawny projekt Erasmus+

[iDance](#)

Inne międzynarodowe projekty

[ShareMusic & Performing Arts](#)

[IntegrArt](#)

[Unlimited](#)

[Arts & Disability Ireland](#)

[SPARK](#)

W spotkaniu uczestniczyło 30 osób z Europy pracujących w sektorze artystycznym na polu niepełnosprawności w sztuce lub przy projektach głównego nurtu z udziałem artystów z niepełnosprawnością. Byli to kierownicy i menedżerowie projektów, dyrektorzy festiwalu, dyrektorzy programowi, producenci, badacze, niezależni artyści i decydenci. Główni uczestnicy tych projektów to organizacje z 18 krajów.

Belgia	Francja	Włochy	Portugalia	Szwecja	Wielka Brytania
Chorwacja	Niemcy	Norwegia	Irlandia	Holandia	Armenia
Finlandia	Grecja	Polska	Serbia	Turcja	Szwajcaria

Polityka kulturalna Unii Europejskiej: kontekst społeczny i polityczny

Kultura jest fundamentem ludzkiej godności i tożsamości... Obecnie, kiedy artyści, mniejszości kulturowe, a także dziedzictwo i wolność artystycznej ekspresji są coraz bardziej zagrożone, obrona praw jednostek i społeczności do uczestnictwa w kulturze nigdy nie była ważniejsza.

Art. 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ, Prawo do Kultury

Zgodnie z art. 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka "Každy człowiek ma prawo do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa, do korzystania ze sztuki, do uczestniczenia w postępie nauki i korzystania z jego dobrodziejstw". **Prawo do uczestnictwa w kulturze jest zatem nieodłączną częścią praw człowieka**, co uznaje art. 5 Konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego UNESCO (2001); można je określić jako prawo do dostępu do kultury, uczestnictwa w niej i radości z niej.

Wg Eurostatu w 27 krajach UE żyją **ponad 42 miliony ludzi z niepełnosprawnością w grupie wiekowej 15-64** (dane z 2012 r.): to ekwiwalent **12.8% populacji** w tym przedziale wiekowym.¹ Przy rozszerzeniu definicji o tych, którzy stają się niepełnosprawni w starszym wieku, odsetek ten wzrasta do 1 osoby na 5 (**19% europejskiej populacji**).²

Europejscy widzowie, pracownicy sektora kreatywnego i artyści z niepełnosprawnością mówią o sporych przeszkodach w pełnym dostępie

do kultury. Nigdy nie zebrano danych z całej Europy, i nawet badanie *Cultural Access and Participation* (Eurobarometer, 2013 r.) przeprowadzone przez TNS Opinion & Social na zlecenie Komisji Europejskiej nie zgłębiło kwestii, czy niepełnosprawność może być barierą w dostępie do kultury. Badania na skalę narodową dowodzą jednak, że ludzie z niepełnosprawnością doświadczają znaczącego wykluczenia z udziału w kulturze.

Według badań przeprowadzonych przez Arts & Disability Ireland w 2017 r., 33% widzów sądzi, że brak dostępu to kluczowa bariera w uczestniczeniu w kulturze. Badania Arts Council England wskazują, że tylko 3,2% artystów pracujących w publicznym sektorze kreatywnym w Anglii to ludzie z niepełnosprawnością (odsetek ten jest jeszcze niższy w innych krajach UE).

Konwencja Praw Człowieka ONZ stwierdza, że kraje członkowskie mają obowiązek zapewnić pełną dostępność i uczestnictwo we wszystkich aspektach życia: społecznym, kulturalnym i politycznym.

¹ Źródło: "Disability statistics - prevalence and demographics", Eurostat.

² Wg Papworth Trust oraz Parlamentu Europejskiego

Rekomendacja dot. polityki kulturalnej Unii Europejskiej

Parlament Europejski sprzyja włączeniu i różnorodności jako nieodłącznym elementom planowania, rozwoju organizacyjnego i rekrutacji w sektorze kultury na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym.

Parlament Europejski, 2018 r.

Stworzenie polityki kulturalnej mającej na celu eliminację wykluczenia osób z niepełnosprawnością z udziału w kulturze

Unia Europejska powinna stworzyć politykę i strategię, której celem będzie pełny udział osób z niepełnosprawnością w kulturze w rolach widzów, artystów i pracowników kultury.

Ponieważ polityka ta odnosi się do pełnego wad kulturalnego ekosystemu, strategię tę muszą stworzyć platformy i instytucje, które działają w obszarze kultury; nie należy delegować tego na organy zajmujące się prawami człowieka czy zatrudnieniem i sprawami społecznymi. Do tych platform i instytucji należą:

- Rada ds. Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu
- Komisarz ds. Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu
- Komisja Kultury i Edukacji Parlamentu Europejskiego
- Dyrekcja Generalna ds. Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu
- Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego

Taka polityka i strategia powinny odnosić się do następujących tematów:

Temat 1: Edukacja na skalę narodową i na skalę UE <i>Parlament Europejski sprzyja włączeniu i różnorodności jako nieodłącznym elementom planowania, rozwoju organizacyjnego i rekrutacji w sektorze kultury na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym.</i> Parlament Europejski, 2018 r. Instytucje UE powinny wyrażać wsparcie dla dostępu osób z niepełnosprawnością do kultury, aby eksponować tę kwestię i świadomość o niej, a także zapobiegać dyskryminacji w ramach programów kulturalnych krajów członkowskich i całej UE. <i>Disability Strategy for 2017-2023</i> Rady Europy uznaje edukację za klucz do zmian społecznych i do eliminacji negatywnych stereotypów. Plan ten proponuje publiczne inicjatywy edukacyjne, kampanie informacyjne, czynne uczestnictwo w życiu kulturalnym i przewodnik po skutecznych praktykach. Ponadto ONZ pisze w końcowych uwagach nt. konwencji o niepełnosprawności UE, że „Komisję niepokoi, iż strategie edukacyjne dotyczące praw osób z niepełnosprawnością są sporadyczne, nie są skierowane do wszystkich instytucji i pracowników, a także wykluczają pewne grupy osób z niepełnosprawnością” (Punkt 26). Jest zatem kluczowe, aby instytucje czynnie wspierały uczestnictwo w kulturze osób z niepełnosprawnością, aby zapewnić wszystkim równość i dostępność.	Temat 2: Deklaracja, że znaczący odsetek populacji UE, który żyje z niepełnosprawnością, ma równe prawo do korzystania z publicznych wydatków na kulturę. Instytucje UE powinny sformułować prawa osób z niepełnosprawnością do dostępu do kultury nie tylko jako ogólnie ujęte moralne zobowiązanie, ale skupić się konkretnie na prawie osób z niepełnosprawnością do równego korzystania z publicznych wydatków na kulturę. Strategia powinna zawierać deklarację, że działania inne niż przeznaczanie równych sum na kulturę dostępną dla osób z niepełnosprawnością (w roli widzów, uczestników czy pracowników sektora) powinny być uznane za dyskryminację i potępione.

Temat 3: Żądanie równego dostępu do mobilności w sektorze kultury dla pracowników z niepełnosprawnością

Zgodnie z Zaleceniem z 1980 r. wszystkie kraje członkowskie UE muszą promować i wspierać krajowe oraz międzynarodowe podróże artystów.

Choć procedury związane z podróżą wciąż wiążą się czasem z problemami, artyści obecnie podróżują więcej, korzystając z funduszy UE promujących ich mobilność oraz uczestnictwo w międzynarodowych sieciach i projektach wspieranych przez UE. Te programy kulturalne i fundusze zapewniają różnorodność społeczności artystycznej i kontakty między jej przedstawicielami.

Jednak artyści i widzowie z niepełnosprawnością wciąż napotykają na znaczące bariery ograniczające ich mobilność, a tym samym – dostęp do życia kulturalnego.

Konwencja ONZ jasno stwierdza, że kraje członkowskie są zobowiązane zapewnić dostępność, a szczególnie, że „podejmą stosowne kroki celem zapewnienia osobom z niepełnosprawnością dostępu, na równych zasadach z innymi obywatelami” do każdej dziedziny życia społecznego i kulturalnego (art. 9), a art. 27 podkreśla potrzebę równouprawnienia w kwestii zatrudnienia i środowiska pracy.

Niestety struktury fundowanych przez UE programów wciąż wykazują rozbieżności, które uniemożliwiają artystom i pracownikom z niepełnosprawnością pracować na równych warunkach z innymi artystami, i które utrudniają widzom z potrzebami związanymi z dostępem pełne uczestnictwo w artystycznym życiu Europy.

Institucje UE powinny pilnie zrewidować swoją działalność na polu mobilności w sektorze kultury i zagwarantować, aby pracownicy z niepełnosprawnością mieli do kultury taki sam dostęp, jak ci bez niepełnosprawności.

Temat 4: Zmniejszenie dyskryminujących barier dla publiczności i pozyskiwanie nowych widzów z niepełnosprawnością

Parlament Europejski podkreśla, że uznaje dostęp do kultury za podstawowe prawo wszystkich obywateli.

Parlament Europejski, 2018 r.

Art. 30 konwencji ONZ obejmuje zapis o prawie osób z niepełnosprawnością do równego dostępu do życia kulturalnego, a szczególnie dostępu do „miejsc, w których odbywają się wydarzenia kulturalne, tj. teatrów, muzeów, kin, bibliotek oraz do usług związanych z działalnością kulturalną i turystyczną”.

Niestety europejska oferta kulturalna nie spełnia wymogów osób z niepełnosprawnością, które stanowią znaczący odsetek populacji UE. **Pilnie potrzebne są konkretne działania korygujące zastane wykluczenie z dostępu do kultury.**

Europejski sektor kultury nie spełnia wymogów osób z niepełnosprawnością. Raport *The State of Access 2018* specjalizującej się w temacie brytyjskiej organizacji Attitude is Everything podaje, że:

82% widzów z niepełnosprawnością miało trudności z dostępem do wydarzeń kulturalnych

79% zrezygnowało z zakupu biletów na wydarzenie kulturalne z powodu tych trudności

73% czuło, że podczas prób uzyskania dostępu spotyka ich dyskryminacja

11% rozważało wszczęcie procesu sądowego

Elementem polityki kulturalnej instytucji UE powinno być nie tylko zajęcie się przeszkodami, których doświadczają widzowie z niepełnosprawnością, ale też czynna praca nad zwiększaniem liczby widzów z niepełnosprawnością uczestniczących w europejskiej kulturze.

OBRAZEK: Chmurka: Wpuście nas!!!; Dźwięk: Puk puk; Prostokąt: Piszemy nowy plan kulturalny dla Europy.

Sześć zaleceń dla kulturalnych inicjatyw i instrumentów finansowania UE

Europejska Grupa ds. Sztuki i Niepełnosprawności ma sześć zaleceń pod adresem programu na lata 2021-2027, który zastąpi Kreatywną Europę.

Zalecenie 1:

W ogólnych i rocznych celach programu zastępującego Kreatywną Europę powinna znaleźć się adnotacja, że program jest szczególnie zainteresowany wnioskami, które wspierają zwiększone zaangażowanie w kulturę pracowników z niepełnosprawnością.

Skutek:

- Program wyjdzie naprzeciw opinii wyrażonej przez wielu artystów z niepełnosprawnością, że ważni fundatorzy sektora sztuki ich ignorują.

Uwaga: Udowodniono, że zatrudnieni w sektorze pracownicy z niepełnosprawnością i projekty z udziałem artystów lub widzów z niepełnosprawnością odnoszą mniejsze korzyści z funduszy na sztukę niż ich odpowiedniki bez udziału osób z niepełnosprawnością. Jeżeli celem Kreatywnej Europy jest, aby więcej pracowników i widzów z niepełnosprawnością korzystało z jej funduszy, musi ona otwarcie to zadeklarować.

DLACZEGO?

Zalecenie to jest podstawą edukacji poprzez proste, skuteczne działania, które:

- Umocnią pozycję artystów z niepełnosprawnością.
- Zwiększą liczbę widzów z niepełnosprawnością.
- Zwiększą ofertę dostępnych wydarzeń kulturalnych.
- Polepszą uczestnictwo i włączenie.
- Przyczynią się do istotnej zmiany w zastanych poglądach i praktykach w różnych krajach Europy, które w różnym stopniu realizują kulturalną i społeczną politykę dotyczącą niepełnosprawności.

OBRAZEK: Jak wygląda postępowanie w kontekście międzynarodowym?

Zalecenie 2:

Kreatywna Europa powinna przyjąć za osobny priorytet pracę artystów i zatrudnionych w sektorze pracowników z niepełnosprawnością, zamiast uwzględniać „tylko” widzów. Proponujemy:

„Wspierać artystyczne innowacje wyjątkowych europejskich zawodowych artystów z niepełnosprawnością poprzez niwelowanie ich geograficznej izolacji, umożliwianie im międzynarodowej współpracy i rozwijanie nowatorskich metod twórczych.”

Skutki:

- Artyści i pracownicy z niepełnosprawnością w sektorze kultury będą odnosić korzyści z kulturalnej wagi Kreatywnej Europy i oferowanych przez nią perspektyw.
- Potencjalni wnioskodawcy rozważą modyfikację swoich programów i lokali na dostępne dla artystów i zatrudnionych w sektorze pracowników z niepełnosprawnością zatrudnionym w sektorze.
- Pomoże to działaniom adresowanym do zatrudnionych w sektorze pracowników z niepełnosprawnością, a także tym działaniom, które uwzględniają pełne włączenie artystów i pracowników z niepełnosprawnością do głównego nurtu kultury i sztuki.

Uwaga: W praktyce otrzymanie funduszy UE będzie powiązane z obowiązkiem dopilnowania, aby projekty były dostępne dla artystów i pracowników z niepełnosprawnością zatrudnionych w tym sektorze. Poszerzy to koncepcję „publicznych pieniędzy na dobro publiczne”: obywatele z niepełnosprawnością będą mieli równy dostęp do twórczości powstałej w ramach Kreatywnej Europy.

DLACZEGO?

Zalecenie to jest też kluczem do edukacji i tworzenia równych szans poprzez element formalny, który:

- Zwiększy widoczność dziedziny, jaką jest sztuka i niepełnosprawność oraz artystów z niepełnosprawnością.
- Przyczyni się do zrównania możliwości zatrudnienia i jego warunków dla osób z niepełnosprawnością.
- Będzie podstawą do tworzenia przyszłych programów kulturalnych.
- Będzie punktem wyjścia do współpracy i nowej dynamiki na polu kultury.

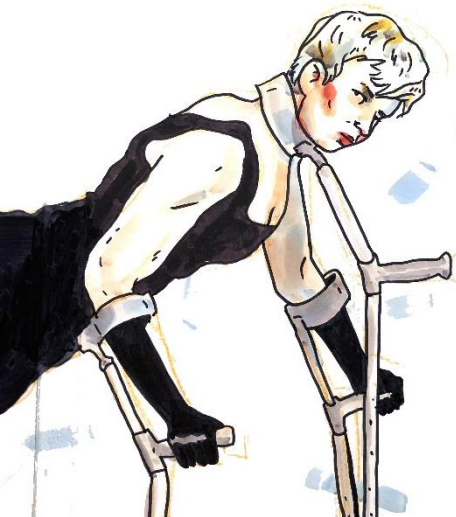
Zalecenie 3:

Proces zgłoszeniowy do programu zastępującego Kreatywną Europę powinien zawierać praktyczne środki, które ułatwią większe uczestnictwo i decyzyjność w programie artystom i pracownikom z niepełnosprawnością.

- Kreatywna Europa powinna zrealizować plany wprowadzenia w życie mniejszych projektów opartych na współpracy, z niższą stopą współfinansowania. Organizacje wspierające artystów z niepełnosprawnością, jak wiele na polu różnorodności kulturalnej, są zazwyczaj mniejsze niż przeciętna i mają mniej pracowników (nawet te, które od dziesięcioleci realizują świetne programy). Mniejsze granty projektowe o niższej stopie współfinansowania pozwolą zawodowym zespołom czerpać korzyści z międzynarodowej współpracy w stopniu, który jest dla nich obecnie nieosiągalny.

- Formularz wniosku zawiera obecnie pytanie tylko o uczestnictwo osób z niepełnosprawnością w roli widzów. Powinien obejmować również pytania o liczbę pracowników z niepełnosprawnością w rolach a) uczestników i b) kierowników i pomysłodawców projektów.

- Wskazówki na temat Szczegółowego Opisu powinny zawierać pytanie o to czy i jak projekty wnioskujące zapewnią potencjalne uczestnictwo pracowników z niepełnosprawnością lub z potrzebami wynikającymi z fizycznej, sensorycznej lub umysłowej niepełnosprawności. Wnioskodawców należy zachęcić do dopilnowania, aby ich budżety uwzględniały to uczestnictwo (co umożliwi Zalecenie 4).

Zalecenie 4:

Dla wszystkich projektów program zastępujący Kreatywną Europę powinien zawierać osobne linie budżetowe przeznaczone na koszty zmniejszenia ograniczeń dostępu dla osób z niepełnosprawnością jako artystów, pracowników sektora i/lub widzów.

Skutki:

- Ułatwi to włączenie tych kosztów do budżetów Kreatywnej Europy.

- Wszyscy wnioskodawcy będą zobowiązani zastanowić się nad tym, jak ułatwić dostęp do ich projektu artystom, pracownikom i/lub widzom z niepełnosprawnością.

- Artyści z niepełnosprawnością będą bardziej widoczni dla europejskich menedżerów kultury, co zwiększy szansę na projekty z uczestnictwem tych artystów.

Uwaga: Wnioskodawcy powinni być w stanie jasno określić i włączyć do budżetu koszty związane ze wspieraniem pełnego uczestnictwa artystów i pracowników z niepełnosprawnością. Obecnie koszty te trzeba umieścić w kategoriach takich, jak np. „Personel naukowy”. Należy stworzyć nowe kategorie, m.in. bezpośrednie koszty wynajmu specjalistycznego wyposażenia; koszty podróży; koszty na personel (np. asystent/ka, tłumacz/ka języka migowego).

Są dowody (Creative Scotland/ Arts Council England), że pytanie organizacji o to, jak spełniają potrzeby osób z niepełnosprawnością, skutecznie zachęca do polepszenia ich usług w tym względzie. Im jaśniej określi się to jako „reakcję na przeszkody, z którymi zmagają się osoby z niepełnosprawnością”, tym częściej organizacje będą je wprowadzać – nawet te, które nie brały tego wcześniej pod uwagę.

Autorzy zwracają uwagę, że struktura budżetowa Erasmus+ zawiera kategorię kosztów związanych z dostępem, więc przyjęcie tego zalecenia nie powinno być trudne.

Grupa podkreśliła, że przyjęcie tego zalecenia jest pilne.

Zalecenie 5:

Należy dopilnować, aby w programie zastępującym Kreatywną Europę linie budżetowe związane z dostępem nie były zaliczane do ogólnego budżetu projektów, ale rozpatrywane osobno od zwyczajowych pułapów budżetowych.

Skutki:

- Koszty związane z dostępem nie będą odwozić organizacji od przeznaczania funduszy na ten cel, a standard i jakość projektów artystycznych wzrośnie.

- Zapobieganie niesprawiedliwej dyskryminacji względem projektów z udziałem pracowników z niepełnosprawnością.

Aby było to możliwe, Kreatywna Europa powinna zarezerwować osobny budżet na te koszty; najlepiej nieograniczony albo z ograniczeniem na każdy rok. Obecnie koszty związane z dostępem liczone są jako część ogólnych kosztów projektu, co może znacząco obniżyć pozostały budżet na artystyczną współpracę partnerów. To czynna dyskryminacja względem osób z niepełnosprawnością uczestniczących w programie.

DLACZEGO?

- Aby zapewnić równość możliwości zatrudnienia i jego warunków dla artystów z niepełnosprawnością.
- Aby wspierać uczestnictwo w obiegu artystycznym.
- Aby stawić czoło niesprawiedliwości wobec osób z niepełnosprawnością i ich wykluczeniu.
- Aby zwiększyć widoczność artystów z niepełnosprawnością oraz ich twórczość.
- Aby zwiększyć poziom różnorodności i włączenia na polu kultury.

Zalecenie 6:

Kreatywna Europa powinna stworzyć specjalny mechanizm finansowania wspierający uczestnictwo w kulturze widzów z potrzebami związanymi z dostępem poprzez działania na rzecz budowania publiczności.

Skutek:

Zwalczy to dyskryminację i przeszkody w dostępie dla osób z niepełnosprawnością, które muszą stanowić część życia kulturalnego.

Uwaga: Dowiedziono, że budowanie publiczności w profesjonalny sposób jest znacznie skuteczniejsze, ponieważ skłania instytucje kultury i działaczy do sprawniejszego planowania strategicznego. Doświadczenie wskazuje również, że trudno jest przyciągnąć widzów o alternatywnych potrzebach na wydarzenia kulturalne bez inwestycji w strategię budowania publiczności.

A zatem, tak jak przy kwestiach migracji, płci czy w przypadku Bałkanów Zachodnich, ten brak równowagi wymaga osobnego działania finansowego, aby polepszyć sytuację za pomocą działalności na polu budowania publiczności, a także zmniejszenia niepotrzebnych i dyskryminacyjnych przeszkód w dostępie dla publiczności; są one, jak wspomniano wcześniej, bardzo znaczące.

DLACZEGO?

- Aby umożliwić i wspierać dostępność dla wszystkich.
- Aby odwrócić efekty lat dyskryminacji i wykluczenia.
- Aby zwiększyć różnorodność publiczności, a także wzbogacić ofertę kulturalną.
- Aby zasilić ekonomię kultury nowymi grupami widzów.
- Aby zmienić zastane *status quo* w kulturze i sztuce.

OFERTA I PRZYSZŁOŚĆ

Grupa oferuje swoją pomoc w roli grupy referencyjnej, aby instytucje UE weszły w ściślejszy kontakt z europejskimi artystami z niepełnosprawnością i organizacjami przez nich prowadzonymi. Pozostajemy otwarci na konsultacje i badania konieczne do polepszenia dostępności struktur finansowania UE.

W celu kontaktu z grupą lub w przypadku pytań dotyczących tego raportu prosimy o wysłanie wiadomości do Dyrektora Programu Arts and Disability, Bena Evansa (ben.evans@britishcouncil.org).

STUDIUM PRZYPADKU | Konieczność samoorganizacji i samostanowienia

Filip Pawlak, producent i artysta (Polska)

Jako twórca z niepełnosprawnością i obywatel kraju, w którym sytuacja wielu grup mniejszościowych jest daleka od ideału, do niedawna uważałem, że brak wsparcia dla artystów z niepełnosprawnością wynika z naszych wschodnioeuropejskich standardów. Jednak po spotkaniu w Hadze stało się dla mnie jasne, że nie jest to problem jedynie Polski. To nasz wspólny europejski punkt początkowy.

W Polsce nie ma systemu wsparcia umożliwiającego osobom z niepełnosprawnością naukę aktorstwa, tańca lub sztuk muzycznych. Oprócz standardowych polityk społecznych nie ma twardych narzędzi zaprojektowanych w celu zapewnienia odpowiedniego wykształcenia artystycznego. Zanim wziąłem udział w projekcie Europe Beyond Access, mój kontakt z twórczością innych artystów z niepełnosprawnością był znikomy. Większość dostępnych działań dotyczyła terapii artystycznej zamiast profesjonalnej i wysokiej jakości działalności artystycznej.

Charytatywny model niepełnosprawności sięga tak głęboko, że nikt nie kwestionuje faktu, że w polskim teatrze nie ma ani jednego profesjonalnego aktora na wózek inwalidzkim. Potrzeba prawdziwej reprezentacji została zastąpiona walką o podstawowe bezpieczeństwo społeczne. Jednak gdy nie mamy dostępu do sztuki i nie jesteśmy odpowiednio reprezentowani, istniejące społeczne uprzedzenia są jedynie wzmacniane. Sama nasza obecność w sztuce performatywnej jest jasna i radykalna. Mamy coś ważnego do powiedzenia – niestety dowiaduję się o tym dopiero teraz. Pamiętam sytuacje, kiedy proszono mnie o zakrycie ręki na scenie (bo wygląda brzydko) lub po prostu powiedziano mi, że nigdy nie dostanę się do szkoły teatralnej (po wygraniu jednego z większych konkursów recytatorskich). Tego rodzaju doświadczenia są szokująco powszechne w społeczności osób z niepełnosprawnościami.

Będąc młodym entuzjastą sztuki, nigdy nie widziałem aktora z niepełnosprawnością na scenie. Nigdy nie znalazłem własnej reprezentacji w świecie sztuki – jest to ważne, ponieważ dopiero dziś pozwalam sobie odkryć siebie jako osobę z niepełnosprawnością. Wcześniej wstydziłem się tego. Dziś zaczynam odczuwać moje nienormalne ciało jako zasób, jako równy innemu materiał artystyczny.

Jednak w Polsce trudno znaleźć innych artystów, z których można czerpać siłę. Z wykształcenia, statusu społecznego i miejsca urodzenia mogę się nazywać osobą uprzywilejowaną – jestem zaangażowany w Europe Beyond Access i obecnie mam kontakt z wieloma uznanymi artystami z niepełnosprawnością. Bez tego pozostałbym odizolowany. Wiem jednak, że większość pozostaje ukryta i odizolowana. Ogólnie rzecz biorąc, potencjalnym artystom brakuje wzorów do naśladowania, dzięki którym mogliby sami siebie nazwać twórcami.

Międzynarodowa mobilność, obieg artystów, popularyzacja pracy artystów z niepełnosprawnością na poziomie europejskim to jedyne możliwości zwalczania wykluczenia tych artystów. Narzędzia na poziomie kraju są niewystarczające. Potrzeba sieci kontaktów i przykładów, które mogą zainspirować niezależnie od tego, czy ktoś urodził się w Europie Wschodniej czy Zachodniej.

Nasza międzynarodowa wymiana doświadczeń tworzy wspólny głos, który buduje prawdziwą solidarność. Nadal jednak towarzyszy mi jedna smutna refleksja. Po raz pierwszy ta wyjątkowa grupa artystów, producentów i liderów kultury spotkała się, aby podzielić się wiedzą o współpracy w tym międzynarodowym kontekście. Przeprowadzono już wiele badań na temat zmian potrzebnych do zwiększenia dostępności, jednak zbyt często wiedza ta pozostaje nieużywana. Zamiast tego informacje te docierają tylko do garstki „obywateli Europy”, tych dobrze poinformowanych lub będących w zasięgu postępowych instytucji.

Odpowiedzialność za rozwijanie i dzielenie się tą wiedzą spoczywa na całym europejskim sektorze kultury. Nie chcę nikogo zepchać ze sceny, po prostu żądam jej odpowiedniego poszerzenia. Chcę, aby grantodawcy aktywnie zachęcali osoby z niepełnosprawnością do udziału w ich programach – tak, by ich udział warunkował otrzymywanie dofinansowań.

Odnosnie edukacji – jeśli osoby z niepełnosprawnością zostaną dopuszczone do szkół artystycznych, krytycy zapoznają się nareszcie z pracami reprezentującymi różne ciała. W rezultacie sektor zyska większą świadomość różnorodności dostępnych prac angażujących i podkreślających różnicowanie widzów i społeczeństw.

Korzystając z naszej międzynarodowej sieci i bazy wiedzy na temat sztuki i niepełnosprawności, nadszedł czas, aby wspólnie zaangażować się w odważne polityki i narzędzia, dzięki którym prawdziwa inkluzywność stanie się rzeczywistością.

Pierwsze spotkanie Europejskiej Grupy ds. Sztuki i Niepełnosprawności (30 listopada 2019 r.):

Moderatorzy:

Pieter Zeeman: Dyrektor Programowy Dutch Performing Arts (emerytowany)
Filip Pawlak: artysta i producent

Gospodarze spotkania:

Ben Evans: Dyrektor Arts and Disability, British Council w Unii Europejskiej; Dyrektor projektu [Europe Beyond Access](#); Dyrektor projektu [Unlimited Access](#).
Martine van Dijk: Dyrektorka Artystyczna, DanceAble

Partnerzy z Europe Beyond Access:

Danuta Janicka-Mierzwa: [British Council](#) (Wielka Brytania)
Irene van Zeeland: [Holland Dance Festival](#) (Holandia)
Alice Green: [Kampnagel](#) (Niemcy)
Dora Vougiouka, Myrto Lavda & Veroniki Petmeza [Onassis STEGI](#) (Grecja)
Anna Consolati: [Oriente Occidente](#) (Włochy)
Tanja Mangalanayagam: [Skånes Dansteater](#) (Szwecja)
Natasa M Savic: [Per.Art](#) (Serbia)

Europejskie projekty i grupy:

Jonathan Meth: [Trasna Na Line](#) / [Ogmius](#)
Laith Fathulla: [International Sign](#)
Lara Weiss & Max Greyson: [ImPart](#) / [Un-Label](#)
Ivo Peeters: [Signandsound Theatre Europe](#):
Anna Mülter: [Making A Difference](#):
Badaczka tańca i dziennikarka: [Betina Panagiotara](#)
Sophia Alexandersson: [ShareMusic & Performing Arts](#)
Isabella Spirig: [IntegrArt](#)
Deborah Chadbourn: [Unlimited](#)
Nadja Dias: [SPARKS](#)
Geoliane Arab: [ONDA: Office national de diffusion artistique](#)
Padraig Naughton: [Arts & Disability Ireland](#)

Artyści:

Lucy Bennett: [StopGap Dance Company](#),
Marc Brew: [Axis Dance Company](#) / [Marc Brew Company](#)
Kate Marsh
[Adam Benjamin](#)

Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA)

Danijela Jovic, Specjalista

SŁOWNICZEK

Definiowanie niepełnosprawności

Definicja niepełnosprawności zawarta w Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych brzmi:

„Terminu ‘osoby z niepełnosprawnością’ używa się w odniesieniu do wszystkich osób z niepełnosprawnością, w tym tych z długotrwałą obniżoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, która w interakcji z różnymi barierami może ograniczać ich pełne i efektywne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami.”

Niepełnosprawność może być widoczna lub niewidoczna, długoterminowa lub czasowa. Ponadto w irlandzkim kontekście wykształciła się poprzez politykę konsensusu „społeczność niepełnosprawnych”, szeroka koalicja ludzi z niepełnosprawnością, a także ich rodzin, przyjaciół, orędowników, pracowników sektora oraz organizacji, które ich reprezentują i wspierają. Arts & Disability Ireland (ADI) używa związanej z tą dziedziczą terminologii w określony sposób. Oto, jak rozumiane są najważniejsze terminy i koncepcje.

Sztuka i niepełnosprawność

To ogólny termin obejmujący szeroki zakres kontekstów, takich jak *Disability Arts*, sztuka G/głuchych, kierownictwo osób z niepełnosprawnością, praktyka oparta na współpracy, artyści i pracownicy z niepełnosprawnością zatrudnieni w sektorze kultury i sztuki, publiczność z potrzebami związanymi z dostępem, ułatwienia dostępu i rzecznictwo. Zatem termin „sektor sztuki i niepełnosprawności” obejmuje twórczość osób z niepełnosprawnością, a także to, jak sektor sztuki głównego nurtu zastanawia się nad uczestnictwem osób z niepełnosprawnością w jego programach lub usługach.

Disability Arts

Twórczy i artystyczny ruch, który rozpoczął się w latach 70. XX wieku pod wodzą artystów z niepełnosprawnością, którzy przełamywali bariery, doprowadzili do ważnych zmian w prawie w postaci Disability Discrimination Act wprowadzonego w Zjednoczonym Królestwie w 1995 r., i tworzyli nowatorskie prace oparte na swoich doświadczeniach związanych z tą walką.

Sztuka G/głuchych

Termin odnosi się do twórczej ekspresji związanej z Kulturą Głuchych.

Kierownictwo osób z niepełnosprawnością

Termin ten określa sytuację, w której osoby z niepełnosprawnością pełnią decyzyjne role we wszystkich aspektach twórczości i zarządzania projektami artystycznymi, takich jak kierownictwo, produkcja, reżyseria, choreografia, dyrygowanie, projektowanie i występowanie.

Praktyka włączająca

Artyści z niepełnosprawnością i bez niej uczestniczą w procesie twórczym na równych warunkach, na wszystkich jego etapach.

Artyści z niepełnosprawnością

Początkujący i zawodowi artyści z upośledzeniami albo doświadczeniem życia z niepełnosprawnością jako społeczną przeszkodą, niezależnie od tego, czy decydują się wspominać o niej w swojej twórczości. Wielu artystów z niepełnosprawnością celowo postanawia o niej nie mówić, ani nie włączać jej do marketingu swojej pracy. Niektórzy sądzą, że wpłynęłoby to na interpretację ich twórczości i budziłoby protekcyjność, a może nawet skończyłoby się ich dyskryminacją lub wykluczeniem z głównego nurtu sztuki.

Usługi związane z dostępem i rzecznictwo

Poza wspieraniem artystów z niepełnosprawnością działalność ADI na polu sztuki i niepełnosprawności obejmuje też usługi związane z dostępem i rzecznictwo poprzez edukację, szkolenia, ułatwianie bardziej otwartych występów oraz wynajem wyposażenia instytucjom kulturalnym, aby ich programy i usługi były bardziej dostępne dla osób z niepełnosprawnością.

Pracownicy sektora sztuki

Termin ten obejmuje menedżerów, administrację, pracowników, członków zarządu i kierowników.

ŹRÓDŁA

Access to cultural life for people with disabilities EU parliament, (2019 r.). Tekst dostępny pod adresem: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644200/EPRS_BRI\(2019\)644200_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644200/EPRS_BRI(2019)644200_EN.pdf)

A report on policies and good practices in the public arts and in cultural institutions to promote better access to and wider participation in culture. Tekst dostępny pod adresem: https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/policy/strategic-framework/documents/omc-report-access-to-culture_en.pdf

Audiences-in-waiting? How do people with disabilities engage with art? (2017 r.). Tekst dostępny pod adresem: <http://adiarts.ie/assets/uploads/2018/01/Audiences-in-Waiting-survey-bulletin-final.pdf>

Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych. Tekst dostępny pod adresem: http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/Konwencja_Praw_Osob_Niepelnosprawnych.pdf

Cultural Access and Participation, Special Eurobarometer 399 (2013 r.). Tekst dostępny pod adresem: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_399_sum_en.pdf

Culture & Working Conditions for Artists (2019 r.). Tekst dostępny pod adresem: <https://en.unesco.org/creativity/publications/culture-working-conditions-artists>

EU Disability Law and the UN Convention. Tekst dostępny pod adresem: http://www.era-comm.eu/UNCRPD/kiosk/pdf/seminar_documents/s_c_417DV78.pdf

Human Rights: A Reality for All, Disability Strategy 2017-2021, (2017 r.). Tekst dostępny pod adresem: <https://edoc.coe.int/en/people-with-disabilities/7276-pdf-human-rights-a-reality-for-all-council-of-europe-disability-strategy-2017-2023.html>

Papworth Trust Disability Facts and Figures (2018 r.). Tekst dostępny pod adresem: <https://www.papworthtrust.org.uk/about-us/publications/papworth-trust-disability-facts-and-figures-2018.pdf>

State of Access report, Attitude is Everything (2018 r.). Tekst dostępny pod adresem: http://www.attitudeiseverything.org.uk/uploads/general/State_of_Access_Report_2018.pdf

Bariery strukturalne i finansowe w dostępie do kultury, Parlament Europejski (2018 r.). Tekst dostępny pod adresem: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0262_PL.html

The Right to Culture, UNESCO. Tekst dostępny pod adresem: http://www.unesco.org/culture/culture-sector-knowledge-management-tools/10_Info%20Sheet_Right%20to%20Culture.pdf

UN Concluding observations on EU Disability Convention (2015 r.). Tekst dostępny pod adresem: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1138&langId=en>

Wsparcie udzielone przez Komisję Europejską przy druku tego tekstu nie stanowi wyrazu aprobaty dla jego treści, która odzwierciedla wyłącznie poglądy jego autorów. Komisja nie ponosi też odpowiedzialności za żaden sposób wykorzystania informacji w nim zawartych.